

Nakon pola stoljeća, Mersad Berber se vraća svome domu

Prof. dr. Aida Abadžić-Hodžić, historičarka umjetnosti i likovni kritičar te kustosica najznačajnije likovne postavke u BiH u posljednjoj deceniji (a vjerovatno i duže), za Oslobođenje raščlanjuje lik i djelo slavnog bh. slikara i daje uvid zašto je njegov opus tako bitan

Piše: **NISAD SELIMOVIC**

Nakon pedeset godina, u Sarajevu će biti retrospektivno predstavljene opus Mersada Berbera. Šta to znači za glavni grad Bosne i Hercegovine?

- Zvuči istovremeno nevjerovatno i nedopustivo da se retrospektivna izložba Mersada Berbera dešava u Sarajevu tek nakon pedeset godina od njegove prve samostalne izložbe u Umjetničkom paviljonu i da se ista ta retrospektiva dešava tek posthumno. To su, čini se, dvije središnje činjenice u svjetlu kojih Sarajevo iznova pristupa Berberovom djelu. Ova se izložba održava pod visokim pokroviteljstvom člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine gospodina Bakira Izetbegovića u reprezentativnom prostoru sarajevske Vijećnice, što je, s obzirom na značaj umjetnika za savremenu bosanskohercegovačku umjetnost i s obzirom na njegove referencije i ugled na međunarodnoj likovnoj sceni, primjeren okvir i kontekst. Dovoljno je podsjetiti da je riječ o umjetniku koji je imao više od stotinu samostalnih izložaba u uglednim svjetskim muzejima i galerijama, o članu Svjetske akademije nauka i umjetnosti (WAAS) u Los Angelesu i počasnom članu Ruske akademije umjetnosti, o autoru koji se, uz slikarstvo i grafiku, jednako uspješno bavio i teatarskom scenografijom i kostimografijom, ilustracijom i opremom knjiga, tapiserijom, dizajnom filmskih plakata i ploča, animiranim filmom; jednom od utemeljitelja i prvih profesora sarajevske Akademije likovnih umjetnosti. Berber je bio dio jedne izvanredne, mlade generacije grafičara koja je otvorila lokalnu scenu svjetskim tokovima i koji je bio dobitnikom najvećih umjetničkih nagrada, između ostalih na grafičkom bijenalu u Firenci (1974.); na X. međunarodnom bijenalu grafike u Tokiju (1976.); nagrade Grand Prix Lalit Kala Academy na V. indijskom trijenalu grafike u New Delhiju i Grand Prix ICOM-au Monte Carlu (1978.). Činjenica da će izložba biti otvorena tokom ljetnih mjeseci, u vrijeme velike posjećenosti grada i za vrijeme značajnih kulturnih manifestacija, prije svega Sarajevo Film Festivala, za Sarajevo znači da će imati jedno respektabilno ime sa međunarodne likovne scene kao dio svog izložbenog programa.

Zvuči fenomenalno, ali logično pitanje je zašto jedna takva izložba nije organizovana ranije?

- Znakovita je činjenica da Berber ne samo da nije imao tako dugo retrospektivnu izložbu u Sarajevu nego da uopće nije izlagao ni izložbe manjeg obima. Izuzev predstavljanja njegovih radova za teatar početkom osamdesetih godina u Narodnom pozorištu u Sarajevu i nedavne (po-

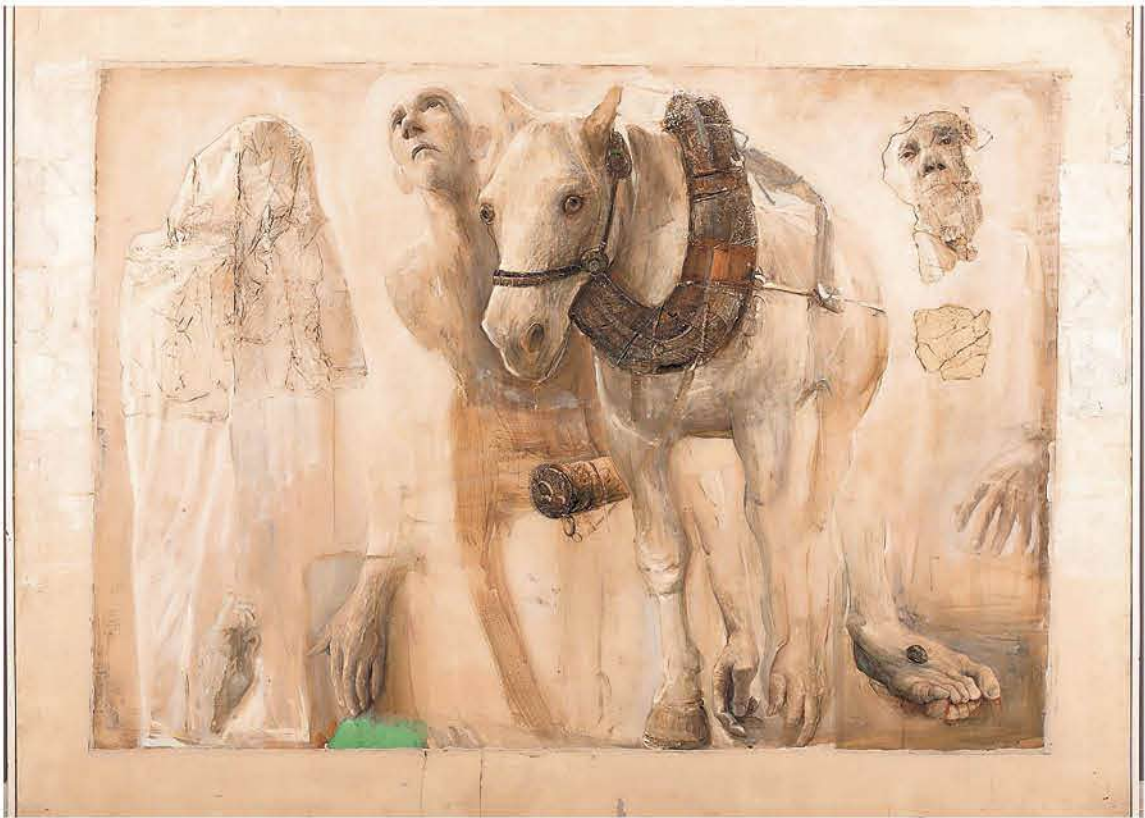
sthumne) izložbe radova iz ciklusa o Srebrenici, povodom predstavljanja monografije o Srebrenici u Bosnjačkom institutu u Sarajevu, Mersad Berber pola stoljeća nije bio predstavljen u gradu čiju je likovnu scenu, svojim obimnim opusom i rijetkim darom, učinio integralnim dijelom savremene evropske i svjetske likovne umjetnosti.

Vangalerijski sadržaji

Mislim da se interes za Berbera potpuno izmjestio iz sfera likovnih um-

nu ocjenu o njegovom iznimnom crtačkom i grafičkom talentu. I negdje od sredine 1980-ih dešava se potpuni izostanak interesa domaće kritike iako je Mersad Berber i dalje gradivo vrlo respektabilnu međunarodnu izlagačku karijeru koja mu je otvorila vrata, između ostalih, i Umjetničkog paviljona u Zagrebu (1988.). Moscow Museum of Modern Art (2003.), Fondacije La Caixa Forum u Barceloni (2009.), Pera muzeja u Istanbulu (2017.) i donijela ugledne nagrade, kao što je Počasni Grand Prix Među-

ri muzeji suvremene umjetnosti: ni jedan od njih ne arhivira, ne dokumentira, ne pohranjuje (tek) umjetnost određenog razdoblja već mnogo više naš odnos prema njoj. Tek našim odnosom prema umjetnosti prošlosti mi pokušavamo odrediti i definirati granice i karakter onoga što doživljavamo kao umjetnost sadašnjosti. Djelovanje kustosa suvremenih muzeja tako se sve više izjednačava djelovanju umjetnika - riječ je o "oblikovanju pogleda", o "različitim strategijama pogleda".

Put u Skender-Vakuf (1989.)

U izostanku cjelovite, stručne i objektivne valorizacije, za Berberov opus se smatra da povlađuje malograđanskom ukusu dobrostojećih obitelji

jetnosti, a usmjerio dominantno prema njegovom javnom angažmanu u širem društvenom i političkom kontekstu, osobito od početka devedesetih godina. Kada danas čitate tekstove vodećih imena likovne kritike iz 1970-ih i 1980-ih, primamo tadašnjih kustosa Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine koji su, kroz niz značajnih, međunarodnih izložbenih projekata potaknuli afirmaciju mlade generacije umjetnika kojoj je pripadao i Mersad Berber, tada vidite jedinstve-

narodnog grafičkog trijenala u Krakovu (2009.). Početkom osamdesetih godina, na sarajevskoj likovnoj sceni, iako nešto kasnije i manje intenzivno, u odnosu na Beograd, Zagreb i Ljubljano, desila se iznačajna promjena koja je, među mladim umjetnicima, najavila početak zanimanja za vangalerijske likovne sadržaje (poput hapenjenja i performative umjetnosti) i ovi su mladi umjetnici, slično kao i ljubljanska alternativna likovna scena, svoj izraz gradili na snažnom otklonu od dominantne poetike koja je obilježila raniji period, a kojoj je, u našem slučaju, pripadao i Berber. Takve su promjene razumljive, kao dio i rezonanca širih društvenih, kulturnih i političkih promjena. One, istovremeno, dinamiziraju prilike u likovnom životu i daju nove impulse i svježinu. Ali, likovna kritika i selektori pokazivali su često jednostranost, pomodnosti neutemeljenu isključivost. Već je Duchamp naslutio da će svi umjetnički muzeji u budućnosti biti ustva-

Nedavno ste, u jednom razgovoru, istaknuli da se trebamo riješiti "predrasuda i okoštalih sudova ukorijenjenih u bh. umjetničkoj kritici i javnosti" i da ponovo trebamo upoznati Berbera. Kakve nas to predrasude sprečavaju u uživanju u umjetničkim djelima, u ovom slučaju onim od Mersada Berbera?

- Smatram da se rijetko kojem umjetniku ovako velikog opusa i tako značajne međunarodne reputacije poput Mersada Berbera desila tako radikalna podvojenost u recepciji djela: od nekritičkog glorificiranja do potpune negacije vrijednosti. U izostanku cjelovite, stručne i objektivne valorizacije Berberovog opusa želi se nametnuti i učvrstiti ocjena njegovog djela kao djela koje povlađuje malograđanskom ukusu dobrostojećih obitelji. S obzirom na to da likovna kritika kod nas i ne postoji, jer bi to podrazumijevalo djelovanje osoba koje se stalno i odgovorno bave prikazima izložaba

i dešavanja na likovnoj sceni, ovakvu ocjenu osnažuje jedan dio kulturne i intelektualne javnosti koji i historiji umjetnosti zna vrlo malo ili ništa, a u pausalnim i glasnim kritikama prepoznaje zalog svoje modernosti i naprednosti. U nekoliko sam prilika istaknula da Berberov opus u periodu od početka sedamdesetih do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća (a kada su, između ostalih, realizirani ciklusi "Kronika o Sarajevu", "Tempo Secondo", "Put u Skender-Vakuf") na sadržajno-tematskom i na likovno-tehničkom planu, konceptom realizacije, kvalitetom izvedbe, složenosti likovnih postupaka i inovativnošću iskoraka smatram najoriginalnijim dijelom njegovog opusa. Tek dobro poznavanje grafičkih i slikarskih tehnika omogućava potpuno sagledavanje inovativnih potencijala i vrijednosti ovih listova, a koji su već početkom sedamdesetih godina, kroz sadržaje i postupke oblikovanja, anticipirali elemente postmoderniteta ne samo kod nas nego i u evropskoj grafici, o čemu sam detaljno pisala u svojoj knjizi "Bosanskohercegovačka grafika 20. stoljeća u kontekstu evropskog moderniteta i postmoderniteta" i u kojoj sam nastojala, u širem problemskom okviru, naglasiti značaj ove generacije umjetnika kojoj je tada pripadao i Berber. Treba podsjetiti da je za realizaciju svojih složenih kompozicija na velikim formatima od nekoliko metara Berber surađivao sa tvornicom papira Natron u Maglaju i metalnih ploča u Cinkama Celje jer je to izlazilo iz uobičajenih standarda u realizaciji grafičkog otiska, a svako veliko istraživanje dovodi i do inovativnih pomaka u stilu i izrazu umjetnika. O tim tehničkim i konceptualnim inovacijama u razumijevanju grafike pisao je Dževad Hozo u svojoj izvanrednoj knjizi "Umjetnost multioiginala".

Kao dokaz poštovanja svjetske umjetničke javnosti, ali i stručnjaka

U Sarajevu se prvi put predstavlja veliko ulje "U čast Géricaultovog Splava Meduza", koje je bilo izloženo samo u Barceloni

Utjecaj filma i teatra

Zasigurno da je za tako visoke rezultate u umjetnosti potreban često i stjecaj povoljnih okolnosti i duh sućeljavanja i pozitivne kompetitivnosti između jakih ličnosti, a koji je tada postojao na sarajevskoj kulturnoj sceni.

Kako ste Vi, kao selektor, pristupili predstavljanju Berberovog djela? Koji su bili najvažniji kriteriji na osnovu kojih ste, iz tako obilnog opusa, napravili selekciju?

- Djelo koje bi izabrao neki rafinirani galerista ili likovni kritičar neće se, po prirodi stvari, poklopiti sa širim ukusom i potražnjom publike. Što čovjek više zna, to više i vidi u jednoj slici. Ja ću kao selektor uvijek nastojati izabrati one radove koji ističu iznimno crtačkom i slikarstvu a koje pokazuje iznimno

poznavanje historije evropskog slikarstva i velikih majstora renesanse i baroka. Svim je slikarima poznato kako je teško oblikovati punoću draperije na način kako se sa time hvatao ukusac Ingresa ili Maneta. Dovoljno je pogledati Berberov Hommage Bukovcu, a koji je izložen u sarajevskoj Vijećnici, da se vidi o kako se velikom slikaru radi u njegovim najboljim radovima. Smatram da treba isticati ekspresivnu, a ne dopadljivu stranu Berberovog rukopisa. Znakovito je da je upravo u ciklusu o Srebrenici, koji je za njega nosio poseban naboj i na kojem je predano radio više od deset godina, upravo kroz naglašenu ekspresiju i empatiju, do izraza došlo ono najsnažnije u Berberovom stilu. Kada je riječ o tako snažnom umjetniku svjetskih gabarita, onda se može i treba govoriti otvoreno i jasno jer njegov obiman opus to slakoćom "trpi", ali i zahtijeva kako bi se zaštitio od simplifikacija i nedopustivog i bahatog poricanja njegove vrijednosti i značaja za historiju bosanskohercegovačkog slikarstva i kulture.

Ono što je meni bilo osobito otkriće u posljednjih nekoliko godina rada na pripremi ove dvije izložbe, a što nisam u tolikoj mjeri ranije primjećivala jer sam se bavila drugim segmentima Berberovog opusa, bio je utjecaj filma i rada u teatru na njegove slikarske kompozicije: od načina fragmentiranja cjeline, kadriranja, kolažiranja i slojevite gradnje vrlo bogate strukture. Čini se da njegovom raskošnom talentu nikada nije bio dostatan samo jedan medij: on s lakoćom prelazi iz slikarstva u grafiku ili u crtež, pokazuje veliko poštovanje prema starim zanatima, ali u korištenju novih, digitalnih tehnika promišlja i koncept savremene produkcije slike.

Kao dokaz poštovanja svjetske umjetničke javnosti, ali i stručnjaka

Aida Abadžić-Hodžić: Smatram da treba isticati ekspresivnu, a ne dopadljivu stranu Berberovog rukopisa

ka prema Berberovom opusu, povodom izložbe u Sarajevu dolazi i historičar umjetnosti Edward Lucie-Smith. Kakva je njegova uloga u ovoj izložbi, ali i generalno u promoviranju Berberovog djela?

- Edward Lucie-Smith od kraja 1990-ih godina intenzivno prati rad Mersada Berbera i velikim je dijelom zaslužen za njegovu afirmaciju među britanskim galeristima, osobito kroz česta izlaganja u Albemarle galeriji u Londonu. Edward Lucie-Smith, koji je, podsjećam, autor najznačajnijih knjiga o modernoj i savremenoj umjetnosti, fotografiji i dizajnu, autor brojnih li-

kovnih monografija, uvrstio je Berbera i u nekoliko svojih značajnih selekcija, osobito u selekciju slikara neoklasicizma, kako ih je on odredio. Na knjigama Lucie-Smitha iz moderne i savremene umjetnosti obrazuju se generacije studenata historije umjetnosti širom svijeta, patako i kod nas. Lucie-Smith ističe iznimno Berberovo crtačko umijeće za koje kaže da je gotovo sasvim iščezlo u zapadnoj umjetnosti danas. Dolazak Lucie-Smitha, kao renomiranog autora, likovnog kritičara i stalnog suradnika jednog od najcitrairanih online portala o savremenoj umjetnosti, i njegovo upoznavanje sa savremenom likovnom scenom u Sarajevu sigurno je događaj od iznimnog značaja i koji će, nadam se, naše institucije kulture znati prepoznati i otvoriti prostor za buduću suradnju. Edwardu Lucie-Smithu predložila sam, što je on s velikim zanimanjem i prihvatio, posjetu Umjetničkoj galeriji Bosne i Hercegovine i Muzeju Ars Aevi.

Lucie-Smith je bio savjetnik i na izložbi "Bosanska alegorija", organizovanoj u Istanbulu, a za koju ste Vi bili također kustosica. Šta je publika na njoj mogla pogledati i kakva joj je bila posjećenost?

- To je bila posthumna retrospektiva u vrlo uglednom Pera muzeju u kojem je bilo izloženo 37 radova iz svih ciklusa Mersada Berbera: od stu-

vara izravno na njihova pitanja, a potom slijedi i press-konferencija za širu javnost. Sljedećeg dana gosp. Lucie-Smith i ja imali smo javni razgovor o savremenom slikarstvu u Evropi danas i mjestu Berberovog slikarstva, a što je naišlo na izniman interes javnosti. Turska publika sa zanimanjem je prepoznavala bogatstvo raznorodnih slojeva kulturne historije Bosne i Hercegovine koji se mogu prepoznati u Berberovom opusu - od tragova antike do secesije, a posebno im je bio zanimljiv snažan pečat osmanske kulture u Berberovom likovnom rukopisu.

Obiteljska zbirka

Turska ima vrlo dinamičnu likovnu scenu koja se posljednjih tridesetak godina snažnije usmjerava i savremenim kretanjima, osobito kroz djelovanje Istanbulskog bijenala i novog Muzeja moderne umjetnosti, a uloga privatnih fondacija i kolekcionara u tome ima središnju ulogu. I Pera muzej, u kojem sam prije dvije godine predstavila i mlade umjetnike sa sarajevske likovne akademije, privatna je fondacija obitelji Kirac.

U Sarajevu je prije nekoliko dana održan i Simpozij posvećen Berberu u kojem ste također učestvovali. Kakve utiske donosite s tog skupa?

- Da, 3. jula u velikoj sali Gazi Husrev-begove biblioteke održan je skup posvećen životu i djelu Mersada Berbera, a u organizaciji Kluba prijatelja Mersada Berbera i na inicijativu akademika Asima Kurjaka. Na tom sam skupu predstavila, u kraćem izlaganju, upravo njegove sarajevske cikluse i analizirala složene likovne postupke i kulturu sjećanja koja se u njima anticipirala.

Odakle sve dolaze Berberova djela koja će biti postavljena u Vijećnici?

- Najveći broj radova na sarajevskoj izložbi iz je zbirke obitelji Beber, iz Sarajeva i Zagreba, a nekoliko radova iz ciklusa "Razglednice Sarajeva" posuđeno je iz zbirke Bošnjackog instituta i na jednoj od njih predstavljen je upravo motiv zapaljene Vijećnice.

Šta ćemo sve moći pogledati na sarajevskoj izložbi?

- Istanbulska izložba zatvorena je početkom maja i prvotno je želja obitelji bila da se ta selekcija predstavi i u Sarajevu. Međutim, prostor Vijećnice, zbog specifičnih uvjeta izlaganja, ali i velikih formata Berberovih radova ne može primiti u svom središnjem heksagonu sva djela istanbulske izložbe, tako da smo morali značajno reducirati broj radova i skladno ih prilagoditi interijeru koji i sam nosi snažan vizualni izazov. U Sarajevu se prvi put predstavlja veliko ulje "U čast Géricaultovog Splava Meduza", koje je do sada bilo izloženo samo u Barceloni 2009. godine. Riječ je o kompoziciji dimenzija 3,20 x 4,80 m na kojoj je Berber počeo raditi uoči rata i koja je ostala u sarajevskom atelieru. Sjećanje na neponovljive Géricaultove inkarnate ljudskog tijela u stanju raspadanja, a na kojima je Géricault oslikao dramu stradanja i nadljudske patnje nekoliko preživjelih brodolomaca slavne, ali sramotno ostavljene Napoleoneove regate, javit će se u Berberovom ciklusu i kasnije, upravo na ciklusu posvećenom Srebrenici. Tražajući za gestama pathosa koje univerzalnim jezikom iskazuju snagu ljudske patnje i boli, Berber je duboko zaronio u riznicu evropskog slikarstva, ponajprije baroka, i u tom je imaginarnom muzeju našao srodne duhovne rezonance.

Adut glazbeno-scenskog programa je opera "Orlando"

Držić i Krleža na Dubrovačkim igrama

68. dubrovačke ljetne igre počinju 10. srpnja, a Grad će do 25. srpnja biti mjesto susreta oko 2.000 umjetnika iz cijeloga svijeta te približno 60.000 posjetitelja

Šezdeset osme dubrovačke ljetne igre počet će 10. srpnja podizanjem zastave Libertas i stihovima "Himne slobodi". Od tog trena pa sve do 25. kolovoza, približno 15 ambijentalnih lokacija grada postat će mjestima susreta za gotovo 2.000 umjetnika iz cijeloga svijeta s međunarodnom publikom od približno 60.000 posjetitelja. Premijerni dramski program čine dva naslova izrasla iz razmatranja o slobodi djelovanja pojedinca u krutim okvirima zadane društvene zbilje. "Gospoda Glembajevi" premijerno će početkom kolovoza, i to prvi put na Igrama, biti izvedena u režiji Zlatka Svibena u Umjetničkoj galeriji, sa sjajnim glumačkim ansamblom koji predvode Predrag

"Carmina Burana", koja će ispred crkve Sv. Vlaha 11. srpnja otvoriti glazbeni program 68. igara, posvećena je maestru Vjekoslavu Šuteju

Ejđus u ulozu Ignjata Glembaja, Anja Šovagović-Despot kao banarica Castelli te Mijo Jurišić u ulozu Leonora. Druga dramska premijera Marin Držić - "Viktorija od ne-prijatelja", prema konceptu i dramaturškom oblikovanju Hrvoja Ivankovića, slijedi Držićevu životnu priču te problemski sagledava njegov odnos s Gradom i društvom u kojem je živio. Redateljica Ivica Boban dolazi s glumačkom družinom mladih izvođača kojima su na čelu mnogo iskusniji glumci i k tome vodeći suvremeni držičevski

interpreti Doris Šarić - Kululjica i Maro Martinović, dok će se u ulozu samog Marina Držića te niza njegovih amblemskih likova naći jedan od najuglednijih hrvatskih glumaca mlade generacije Ozren Grabarić. Adut glazbeno-scenskog programa premijera je Händelove opere "Orlando" u režiji Janosa Szikore i izvedbi Hrvatskog baroknog ansambla pod umjetničkim vodstvom Davida Batesa, uz međunarodno ugledne soliste, saopćeno je iz direktcije Igar.

"Carmina Burana", koja će ispred crkve Sv. Vlaha 11. srpnja otvoriti glazbeni program 68. igara, posvećena je maestru Vjekoslavu Šuteju

Crtica iz povijesti prikazuje maestra Šuteja u ravnanju "Carmine Burane" na 54. dubrovačkim ljetnim igrama.